ТЕМА БРОЈА – МЕДИЦИНА СПОРТА У СРБИЈИ >>>

КРАТАК ИСТОРИЈАТ РАЗВОЈА СПОРТСКЕ МЕДИЦИНЕ У СРБИЈИ

МЕДИЦИНСКА НАУКА У СЛУЖБИ СПОРТА

// МЕЂУНАРОДНО УДРУЖЕЊЕ СПОРТСКЕ МЕДИЦИНЕ (FIMS), ОСНОВАНО 1928, ДАНАС ОБУХВАТА ВИШЕ ОД 120 НАЦИОНАЛНИХ АСПОЦИЈАЦИЈА СПОРТСКЕ МЕДИЦИНЕ // ОРГАНИЗОВАНИ ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕДИ СПОРТИСТА У БЕОГРАДУ ЗАПОЧЕТИ СУ 1925, А ПОЧЕТКОМ 21. ВЕКА СРБИЈА ЈЕ ИМАЛА ВИШЕ ОД 100 СПЕЦИЈАЛИСТА МЕДИЦИНЕ СПОРТА //

Пише: Проф. др Слободан Живанић, почасни председник Удружења медицине спорта Србије

ПОЧЕЦИ СПОРТСКЕ МЕДИЦИНЕ У СВЕТУ

Мада постоје историјски подаци о лекарима који су се бринули о здрављу спортиста на античким олимпијским играма или гладијатора у старом Риму, многи почетке модерне, спортске медицине везују за крај деветнаестог века. Наиме, 1883. године конструисан је ручни ергометар, први инструмент за мерење физичког рада. Шест година касније промовисан је први тредмил, а 1896. године на Светској изложби техничких достигнућа у Паризу приказан је и први бицикл-ергометар. Када је 1911. године Шкотланђанин Douglas конструисао гасну врећу, на основу анализе узорака издахнутог ваздуха могло се приступити комплекснијим разматрањима везаним за метаболичке промене у организму под утицајем дефинисаног физичког напора, као и одређивању физичког радног капацитета.

Ова открића нису означила само почетке модерне спортске медицине, већ су истовремено представљала преломни тренутак у развоју целокупне медицинске науке. До њихове примене у пракси, предмет интересовања медицине био је искључиво болесник везан за постељу. Отварање могућности да се изучавају промене у организму изазване физичком активношћу код здравих и болесних особа означило је револуционарни прелазак медицинске науке из статичке у динамичку фазу развоја, која представља једну од основних карактеристика медицинске мисли XX века.

За нова открића, којима се могло пратити реаговање организма на физички напор и одређивати физичка способност, први су се заинтересовали лекари, махом бивши спортисти, који су се старали о здрављу и физичкој способности националних екипа на обновљеним, модерним Олимпијским играма. Већ у мају 1911. током одржавања Прве међународне изложбе хигијене у Дрездену приказана је, за оно време, добро опремљена спортска лабораторија за антропометријске, функционалне и радиолошке прегледе. У периоду од шест месеци трајања те изложбе посетиоци су могли да провере своју физичку способност на основу прикупљених параметара пре и после вежбања под медицинским надзором. Први конгрес научних истраживања у спорту, са 60 учесника, одржан је 1912. године у Оберхофу у Немачкој. Поред осталих, теме конгреса су биле: „Значај физичког васпитања са хигијенског гледишта“, „Жена и физичка способност“, „Утицај редовног вежбања на кардиоваскуларни систем“... Године 1913. у Берлину први пут је званично употребљен израз спортски лекар. Од 1922. године у Паризу почиње да излази први спортско-медицински часопис.

Током одржавања II Зимске олимпијаде 1928. године у Сент Морицу (St. Moritz), организован је састанак 32 лекара из 11 националних олимпијских селекција на којем је формирано Међународно удружење спортске медицине (Federation International de Medicine Sportive – FIMS). Дефинисани су основни циљеви Удружења – размена информација и искустава везаних за истраживања и практичне аспекте спортске медицине. Тај догађај сматра се званичним датумом настанка спортске медицине као нове медицинске дисциплине.

Исте године, током IX Летњих олимпијских игара у Амстердаму одржан је први конгрес FIMS-а, уз учешће 286 лекара из 30 земаља. Први статут FIMS-а одредио је три правца деловања: (1) промоција научних истраживања у областима биологије, психологије и социологије спорта, (2) промоција истражи-

20 >

19 <

МЕДИЦИНА СПОРТА У СРБИЈИ >>>>>>>>>>>>>>

вања медицинских проблема везаних за тренинг и такмичења и (3) организовање међународних конгреса спортске медицине.

FIMS је данас добро организована међународна професионална институција која обухвата и координира активности више од 120 националних асоцијација спортске медицине из целог света, великог броја индивидуалних чланова и мултинационалних група. Ово чини FIMS највећом федерацијом националних медицинских асоцијација на свету, са стотинама хиљада лекара и других стручњака ангажованих у различитим подручјима медицине спорта. Примарни циљеви FIMS-а су промоција истраживања и развоја спортске медицине широм света, помоћ спортистима у достизању оптималне такмичарске способности унапређењем њиховог генског потенцијала, здравља, исхране, квалитетне медицинске заштите и тренинга. Као светска асоцијација, FIMS је подељен на континентална и регионална удружења.

РАЗВОЈ СПОРТСКЕ МЕДИЦИНЕ У СРБИЈИ

Први организовани лекарски прегледи спортиста у Београду започели су још 1925. године, дакле три године пре оснивања FIMS-а, након трагичног догађаја на једној фудбалској утакмици одиграној 1924.

Проф. др Војислав Арновљевић

Проф. др Војин Смодлака

Др Милутин Ивковић

Проф. др Михајло Андрејевић

Проф. др Драган Јовић

ВЕЛИКА ИМЕНА МЕДИЦИНЕ СПОРТА

Др Милутин Ивковић (1906–1943.), лекар дерматолог, легендарни десни бек и капитен фудбалске репрезентације Југославије. Учесник Светског првенства у Монтевидеу. Главни уредник месечне ревије за спорт Младост. Као активан учесник покрета отпора у Београду ухапшен од Гестапоа и стрељан у Јајинцима. Његово име данас носи Дом здравља Палилула.

Проф. др Војислав Арновљевић (1895–1989.), кардиолог, редовни члан САНУ, директор Пропедевтичке клинике и декан Медицинског факултета у Београду (1946–1948.). Доајен српске кардиологије и дугогодишњи председник Југословенског кардиолошког друштва. У бројним публикацијама истицао здравствени значај телесног вежбања и спорта. Објавио први стручни чланак из области спортске медицине у Србији под називом „Утицај спорта на срце“ у листу Правда 1931. године. Организовао наставу из спортске медицине на Медицинском факултету у Београду.

Проф. др Војин Смодлака (1912–2002.), први лекар у Србији који је медицину спорта одабрао као професионално опредељење, први специјалиста спортске медицине у нашој средини, први доктор наука и професор у овој области на Медицинском факултету и Факултету за физичку културу у Београду и Војномедицинској академији. Дугогодишњи члан Извршног одбора FIMS-а и генерални секретар X Конгреса FIMS-а. Редовни професор Медицинског факултета Државног универзитета у Њујорку. Аутор великог броја монографија, уџбеника и књига које су значајно допринеле афирмацији и унапређењу медицине спорта у оквирима савремене медицинске науке.

Проф. др Михајло Андрејевић – Андрејка (1898–1989.), интерниста, гастроентеролог, професор Медицинског факултета у Београду. Лево крило БСК-а у периоду од 1911. до Првог светског рата. Вођа фудбалске репрезентације Југославије на Светском првенству у Монтевидеу. Један од иницијатора оснивања „Тушковог фонда“. Председник Југословенског ногометног савеза (1937–1941.). Оснивач и први председник Секције за спортску медицину СЛД, први председник Удружења спортских лекара Југославије. Од 1938. године, пуних 40 година члан извршног одбора ФИФА-е, а касније почасни члан ФИФА-е и ФИМС-а. Организатор и учесник великог броја конгреса и стручних скупова у области медицине спорта у земљи и иностранству.

Проф. др Драган Јовић (1931–1992.), професор физијатрије и спортске медицине на Медицинском факултету у Београду. Оснивач и први шеф Катедре за спортску медицину на Медицинском факултету у Београду. Оснивач и први директор Института за спортску медицину у оквиру Југословенског завода за физичку културу и медицину спорта. Организовао здравствену заштиту у масовном спорту у Београду преко мреже од 16 спортских амбуланти у свим спортско-рекреативним центрима.

МЕДИЦИНА СПОРТА У СРБИЈИ >>>>>>>>>>>>>

године. Тада је Београдски лоптачки подсавез донео одлуку о обавезним лекарским прегледима својих чланова два пута годишње. Прегледе су обављали лекари – волонтери у неусловним просторијама подсавеза, а за финансирање санитетског материјала и дежурстава коришћена су средства из „Тушковог фонда". Како се због нередовне уплате чланарина после неколико година овај фонд постепено угасио, тадашњи председник здравственог одбора Београдског лоптачког подсавеза др Милутин Ивковић – Милутинац, обратио се за помоћ проф. др Војиславу Арновљевићу, управнику Интерне пропедевтичке клинике у Београду. Овај је као велики пријатељ спорта на својој клиници 1936. године основао прву спортску амбуланту и за шефа именовао др Лазара Станојевића. У овој амбуланти је, поред неколицине одабраних лекара, касније истакнутих професора Медицинског факултета у Београду, радио и тада млади медицинар др Војин Смодлака, који се сматра доајеном модерне спортске медицине у Србији.

Спортска амбуланта је радила два пута недељно по два сата све до почетка Другог светског рата. Прегледи су били бесплатни. Састојали су се од узимања личних података, анамнезе, прегледа целог тела, рендгенског прегледа плућа и срца, узимања ортодијаграма срца, извођења стрес-теста који се састојао од 20 чучњева са столицом у рукама, лабораторијског прегледа крви и урина и по потреби узимања електрокардиограма. Фудбалери се нису могли такмичити без прегледа који су били обавезни два пута годишње, и без дозволе и потписа лекара ове амбуланте. Током рада амбуланте (1936–1941) прегледано је око 2.000 фудбалера и мањи број других спортиста.

Непосредно након ослобођења 1945. године, на иницијативу проф. др Михајла Андрејевића – Андрејке, у оквиру Српског лекарског друштва формирана је Секција за спортску медицину. У то време у СЛД-у је било само 12 специјалистичких секција. Од педесетих година у већим градовима у Србији почиње оснивање амбуланти и диспензера спортске медицине. Захваљујући ангажовању проф. Смодлаке у међународним асоцијацијама, 1954. године Београд добија организацију X Конгреса FIMS-а која је успешно реализована. Године 1959. уведена је специјализација „фискултурне" медицине, а 1970. године на Медицинском факултету у Београду формирана је Катедра за спортску медицину.

У међувремену је основано Удружење за спортску медицину Југославије (УСМЈ) које је окупљало чланове секција за спортску медицину из свих република СФРЈ. Почиње да излази први југословенски стручни часопис „Шпортномедицинске Објаве" у Љубљани на српскохрватском језику. Године 1971. залагањем проф. др Драгана Јовића, у оквиру Југословенског завода за физичку културу формиран је Институт за медицину спорта, коме је, поред осталог поверен стручни надзор над радом свих амбуланти и диспензера спортске медицине у Србији.

Крајем седамдесетих година објављене су две изванредне монографије др Весне Ђурђевић, „Ергометрија" и „Спортско срце", које су уз низ других публикација и одржаних скупова значајно унапредили стручни ниво рада у овој области. До почетка деведесетих година прошлог века у Србији развијена је мрежа спортских амбуланти и диспензера у оквиру домова здравља, кадровски оспособљена да задовољи потребе за овим видом здравствене заштите. Спортска медицина се изучавала на четири медицинска факултета у Србији: у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу, на којима су организовани програми специјализације.

Године ратова и санкција зауставиле су развој спортске медицине у Србији. Удружење спортске медицине Југославије више није постојало, чланство у међународним асоцијацима је прекинуто, присуство наших представника на међународним скуповима сведено је на спорадично, неколико амбуланти спортске медицине је затворено, а у Министарству здравља расправљало се и о укидању ове специјалности, Института и мреже специјализованих установа.

Ипак, од половине деведесетих година, спортска медицина се полако поново развија. Одржан је већи број конгреса (од којих се по значају издваја Десети конгрес Европског колеџа спортских наука – ECSS), симпозијума, семинара и курсева; успостављена је сарадња са међународним стручним асоцијацијама, организовано је учешће наших стручњака на међународним стручним скуповима широм света, објављено је више од 20 монографија, уџбеника и превода стручне литературе, покренуто је излажење стручног часописа Спортска медицина, основана је Антидопинг агенција Србије...

На почетку 2000. године у Србији било је више од 100 специјалиста спортске медицине. Од укупног броја активних (90), више од половине (48) радило је у Београду. Током 2000. године у Заводу за медицину спорта, заједно са 11 диспензера и осам амбуланти спортске медицине широм Србије, обављено је више од 100.000 систематских прегледа учесника у спорту и око 80.000 других прегледа и интервенција. И поред тих импозантних резултата, забрињава да је тада спроведена анкета показала да је основна медицинска опрема највећим делом амортизована, застарела или је недостајала и да су смештајни услови у многим амбулантама били незадовољавајући.

И поред низа материјалних, организационих и других нерешених проблема, може се сматрати да спортска медицина у Србији данас не заостаје за стандардима које су својевремено успоставили наши еминентни претходници. //

ТУШКОВ ФОНД

Током утакмице између репрезентација Београда и Доње Аустрије одржане 25. јуна 1924. године, голман нашег тима Лајош Шенфелд звани Тушко добио је ударац у леву слабину после чега је пао као громом погођен. Пренет је у болницу, где је оперисан, али је подлегао повреди зато што му је прсла од тропске маларије увећана слезина. Ова смрт је узбудила спортски Београд, па су лекари чланови клубова започели са прегледима играча, дежурствима на утакмицама и организовањем здравствених секција при клубовима. Касније је основан „Тушков фонд" са циљем здравственог и социјалног осигурања играча. (Из ауторизованог рукописа проф. др Војина Смодлаке, Њујорк 1990).